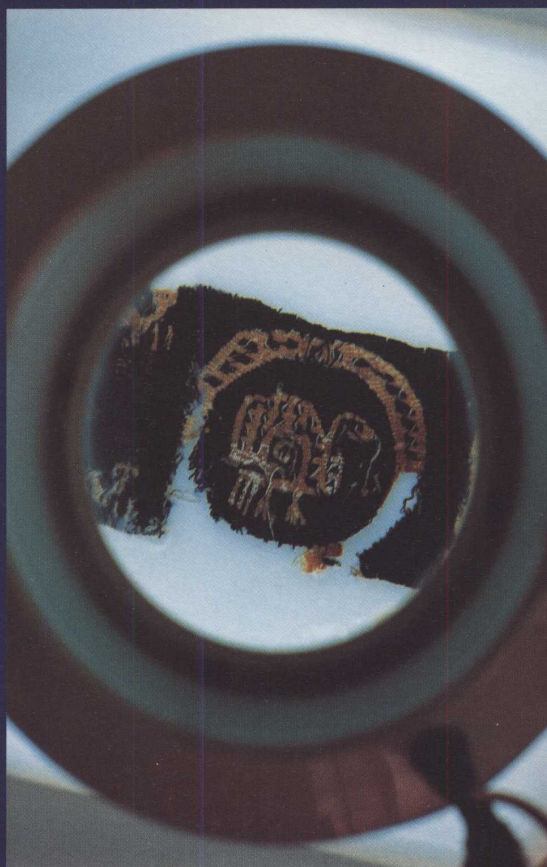

Restauració - conservació

de materials tèxtils

Restauración - conservación

de materiales textiles

Textos

Carmen Masdeu - Luz Morata

Restauració · Restauración

Fou durant el segle passat quan es va començar a col·leccionar teixits. Fins aleshores només l'Església i ocasionalment determinades heretats particulars vetllaven per la cura i manteniment de les vestimentes. L'ingrés dels teixits en els museus i la seva equiparació a d'altres obres d'art, com pintures o escultures, ha evidenciat i constatat la necessitat de la seva conservació.

Fins llavors les robes s'havien anat preservant de generació en generació gràcies a la sabiesa popular i casolana.

Sempre han existit receptes i trucs per evitar que els teixits es fessin malbé, així com mans molt diligents que els han reparat amb bona voluntat, aconseguint resultats amb més o menys fortuna, sense seguir cap criteri raonable des del punt de vista conservatiu actual.

En el moment en què els teixits passen a ser considerats béns d'interès històric i artístic s'imposa la necessitat d'examinar-los i tractar-los amb criteris científics.

A Terrassa, la importància del nostre patrimoni tèxtil ha fet pràcticament indispensable la posada en marxa d'un taller de conservació i restauració, a l'actual Centre de Documentació i Museu Tèxtil, el qual porta nou anys funcionant. Va ser aleshores quan vam obrir la Caixa de Pandora, que són els fons del CDMT. Des d'aquell moment treballem en aquest centre com a empresa privada, especialitzada en la restauració de teixits antics i també per a altres organismes oficials i privats.

Els criteris utilitzats a partir d'aquell moment han seguit una línia de treball científic, d'acord amb la resta de conservadors-restauradors d'altres disciplines. Les normes que han estat acceptades internacionalment pels restauradors es resumeixen en quatre punts bàsics: reversibilitat, estabilitat

Fue durante el siglo pasado cuando se empezó a coleccionar tejidos. Hasta entonces sólo la Iglesia y ocasionalmente determinadas heredades particulares velaban por el cuidado y mantenimiento de las vestimentas.

El ingreso de los tejidos en los museos y su equiparación a otras obras de arte tales como pinturas o esculturas, ha traído inmediatamente consigo la necesidad de su conservación.

Hasta entonces las ropas se habían ido preservando de generación en generación gracias a la sabiduría popular y hogareña.

Siempre han existido recetas y trucos para evitar que se estropeen los tejidos y también manos muy diligentes que los han reparado con buena voluntad, con más o menos fortuna, sin seguir ningún criterio razonable desde el punto de vista conservativo actual.

En cuanto los tejidos pasan a ser considerados bienes de interés histórico y artístico, se impone la necesidad de examinarlos y tratarlos con criterios científicos.

En Terrassa, la importancia de nuestro patrimonio textil ha hecho prácticamente indispensable la puesta en marcha de un taller de conservación y restauración, en el actual Centre de Documentació i Museu Tèxtil, que lleva funcionando ya desde hace nueve años. Fue cuando abrimos la caja de Pandora, que son los fondos del CDMT. Desde entonces trabajamos en este centro como empresa privada, especializada en la restauración de tejidos antiguos y también para otros organismos oficiales y privados.

Los criterios utilizados desde entonces han seguido una línea de trabajo científico, de acuerdo con el resto de conservadores-restauradores de otras disciplinas. Las normas aceptadas internacionalmente por los restauradores se resumen en cuatro puntos básicos: reversibilidad, estabilidad y legibilidad de

Anterior: Fragment de banda decorativa, realitzada en tècnica de tapís, en lli i llana. Segle VII-IX. Egipte, Copte. CDMT3814. Foto: Tractament d'alineació amb aplicació de vapor. Fragment de teixit de lli, amb decoracions i inscripcions pintades. Segle III a.C. - I d.C. Egipte. CDMT306

Anterior: Fragment de banda decorativa, realitzada en tècnica de tapiz, en lino y lana. Siglo VII-IX. Egipto, Copto. CDMT 3814. Foto: Tratamiento de alineación mediante aplicación de vapor. Fragmento de tejido de lino, con decoraciones pintadas. Siglo III a.C. - I d.C. Egipto. CDMT306

Restauració · Restauración

i l·legibilitat dels materials utilitzats, així com el total respecte a la integritat de l'obra, protegint la seva identitat cultural i els aspectes històrics, intervenint el mínim indispensable.

Per poder reforçar i aprofundir en els estudis de les obres, el treball del restaurador tèxtil se serveix de la col·laboració pluridisciplinar amb altres ciències, tals com la història i la química. Aquestes ciències ens permetran intercanviar experiències i les informacions necessàries per intervenir els materials i poder escollir el sistema més adient per a la seva conservació.

Abans de realitzar qualsevol tipus d'intervenció s'obre una fitxa on queden reflectides les dades bàsiques d'identificació de la peça a tractar. Aquesta fitxa es va ampliant amb la recopilació dels estudis que es duen a terme, com per exemple la realització d'una documentació gràfica i fotogràfica, abans de qualsevol intervenció i durant el tractament; és imprescindible per poder treballar posteriorment i ens ajuda a tenir una memòria visual, també ens permet dur a terme reconstruccions hipotètiques de parts perdudes, del curs del disseny, de la disposició de les peces o de fragments, entre d'altres aspectes, sense que calgui manipular directament els teixits.

En aquest sentit també es realitzen tot un seguit d'anàlisis, els quals ens permeten saber com s'ha realitzat, el tipus de lligament, la naturalesa dels fils, la seva torsió, la densitat i particularitats especials del tissatge.

Per a aquest estudi ens valem de l'observació mitjançant binocular i lupes d'augment. Aquestes dades són elementals per datar els teixits, averiguar si diferents fragments de teixit de característiques similars pertanyen a un mateix conjunt i també la confecció d'una peça.

los materiales utilizados, así como el respeto a la integridad de la obra, salvaguardando su identidad cultural y los aspectos históricos, interviniendo el mínimo indispensable.

Para poder reforzar y profundizar en los estudios de las obras, el trabajo del restaurador textil se sirve de la colaboración pluridisciplinar con otras ciencias tales como la historia y la química. Estas nos permitirán intercambiar experiencias y las informaciones necesarias para intervenir los materiales y poder elegir el sistema más adecuado para su conservación.

Antes de realizar cualquier tipo de intervención se abre una ficha, donde quedan reflejados los datos básicos de identificación de la pieza a tratar. Esta ficha se va ampliando con la recopilación de los estudios que se llevan a cabo, como la realización de una documentación gráfica y fotográfica, antes de cualquier intervención y durante el tratamiento; es imprescindible para poder trabajar posteriormente y nos ayuda a tener una memoria visual, también nos permite llevar a cabo reconstrucciones hipotéticas de partes perdidas, del curso del diseño, de la disposición de las piezas o de fragmentos, entre otros aspectos, sin necesidad de manipular directamente los tejidos.

En este sentido también se realizan una serie de análisis, los cuales nos permiten saber como se ha realizado, el tipo de ligamento, la naturaleza de los hilos, su torsión, la densidad y particularidades especiales del tisaje.

Para este estudio nos servimos de la observación mediante binocular y lupas de aumento. Estos datos son elementales para datar los tejidos, averiguar si diferentes fragmentos de tejido de características similares pertenecen a un mismo conjunto y también la confección de una pieza.

Foto: Fragment de màniga, realitzat en tècnica de tapís, en lli i llana. Segle V-VII. Egipte, Copte. 11,5x29,5cm. Abans i després del tractament de restauració.

Foto: Fragmento de manga, realizado en técnica de tapiz, lino y lana. Siglo V-VII. Egipto, Copto. 11,5x29,5cm. Antes y después del tratamiento de restauración.

Restauració · Restauración

Un altre tipus d'anàlisi tracta de la identificació i verificació del tipus de matèria mitjançant l'observació de les fibres en el microscopi.

Per poder avaluar l'estat de conservació d'un teixit i dur a terme una proposta de conservació preventiva i de restauració, s'han de conèixer i identificar les causes de la desestabilització. La conservació-restauració té com a objectiu l'estabilització de la peça a tractar.

A principis del nostre segle és quan es comencen a utilitzar les fibres creades per l'home de manera industrial. Per a la decoració dels teixits també s'han utilitzat tot tipus de materials que poden anar des dels metalls, pedres precioses, plomes, plàstics, ... fins als més novedosos.

Els materials tèxtils són sempre molt vulnerables, ja que hi ha nombrosos factors que influeixen molt negativament en la seva conservació, afectant l'estabilitat i contribuint a la degradació de les fibres. Entre ells podem destacar la brutícia, la contaminació ambiental, la incidència de la llum, els àcids i alcalins, la temperatura i la humitat incontrolades i l'envelliment accelerat i irreversible d'alguns materials moderns. També són objectes molt atractius per a alguns insectes, rosegadors i sens dubte, per als humans.

En restauració no es pot generalitzar cap tipus de tractament, ja que cada peça és un cas individual. Els materials i mètodes cal escollir-los d'acord amb les necessitats de les peces, malgrat que sí existeixen punts en comú en la utilització i aplicació de certs materials.

Els tractaments bàsics en la restauració de materials tèxtils són la neteja, procedint en l'eliminació de manera puntual i mecànica de la brutícia com la pols i les partícules sòlides dipositades en la superfície del teixit. Per aquest tractament ens

Otro tipo de análisis trata de la identificación y verificación del tipo de materia mediante la observación de las fibras en el microscopio.

Para poder evaluar el estado de conservación de un tejido y llevar a cabo una propuesta de conservación preventiva y de restauración, se tienen que conocer e identificar las causas de la desestabilización. La conservación-restauración tiene como objetivo la estabilización de la pieza a tratar.

A principios de nuestro siglo es cuando empiezan a utilizarse las fibras creadas por el hombre de forma industrial. Para la decoración de los tejidos también se han utilizado todo tipo de materiales que van desde los metales, piedras preciosas, plumas, plásticos, ... hasta los más novedosos.

Los materiales textiles son muy vulnerables, ya que hay numerosos factores que influyen negativamente en su conservación, afectando a la estabilidad y contribuyendo a la degradación de las fibras. Entre ellos destacamos la suciedad, la contaminación ambiental, la incidencia de la luz, los ácidos y alcalinos, la temperatura y la humedad incontroladas y el envejecimiento acelerado e irreversible de algunos materiales modernos. También son objetos muy atractivos para algunos insectos, roedores y no cabe duda, para los humanos.

En restauración no se puede generalizar ningún tratamiento, ya que cada pieza es un caso individual. Los materiales y métodos se deben elegir de acuerdo con los requerimientos de las piezas, aunque sí existen puntos en común en la utilización y aplicación de ciertos materiales.

Los tratamientos básicos en la restauración de materiales textiles son la eliminación de manera puntual y mecánica de la suciedad, como el polvo y las partículas sólidas depositadas en la superficie del tejido. Para este tratamiento nos ayudamos de

Restauració · Restauración

ajudem d'instruments com un aspirador amb regulador de potència, amb embocadures especials, per no malmetre la superfície de les peces. En ocasions és bàsica la utilització de bisturí, pinzells i agulles amb mànec, quan la brutícia es troba força incrustada a l'interior dels fils.

Algunes peces només necessiten d'aquesta primera intervenció per a la seva posterior conservació. Mitjançant una microaspiració també es poden eliminar els fongs, però amb aquesta intervenció no n'hi ha prou quan es tracta de plagues o bé quan hi ha microorganismes que afecten de manera alarmant una col·lecció. Llavors cal fer una total desinfecció i desinsectació.

Els materials tèxtils són susceptibles a qualsevol tipus de modificació, per aquest motiu la majoria presenten intervencions antigues no documentades. En aquests casos la nostra feina necessita la col·laboració amb d'altres disciplines, per poder discernir i valorar si es tracta d'intervencions amb un valor històric o no.

Les reparacions o intervencions que se'ns presenten en els teixits, normalment són en forma de sargits, cintes adhesives, etiquetes i també teixits adherits a cartrons o d'altres suports, degradant en gran mesura els materials tèxtils. Els sargits creen tensions, debiliten les parts en millor estat, arribant a originar estrips; l'acidesa dels suports i adhesius utilitzats deterioren les fibres, perdent flexibilitat i deixant-les dures i concretes. Amb el pas del temps, alguns adhesius són pràcticament irreversibles.

El tractament del rentat permet tornar als teixits part del seu caràcter original, recuperant propietats físiques com la flexibilitat, l'elasticitat, la redescoberta del color, la brillantor, el volum, etc..

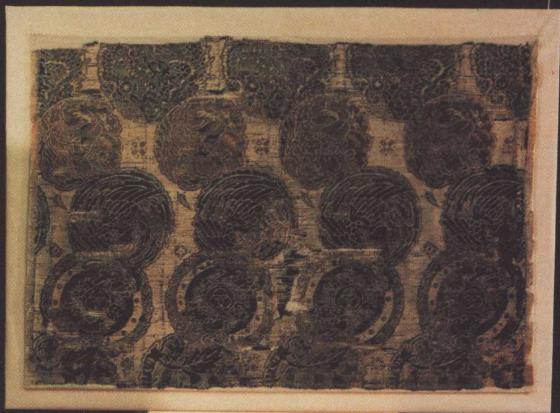
instrumentos como un aspirador con regulador de potencia, con boquillas especiales, para no dañar la superficie de las piezas. En ocasiones es necesaria la utilización de bisturí, pinceles y agujas con mango, cuando la suciedad se encuentra incrustada en el interior de los hilos.

Algunas piezas sólo requieren de esta primera intervención para su posterior conservación. Mediante una microaspiración, también pueden eliminarse los hongos, pero esta intervención no es suficiente cuando se trata de plagas o bien cuando hay microorganismos que afectan de manera alarmante a una colección. Entonces es necesario realizar una desinfección y desinsectación.

Los materiales textiles son susceptibles a cualquier tipo de modificación, por este motivo la mayoría presentan intervenciones antiguas no documentadas. En estos casos nuestro trabajo precisa de la colaboración con otras disciplinas, para poder discernir y valorar si se trata de intervenciones con un valor histórico o no.

Las reparaciones o intervenciones que se nos presentan en los tejidos, normalmente son en forma de zurcidos, cintas adhesivas, etiquetas y también tejidos adheridos a cartones u otros soportes, degradando en gran medida los materiales textiles. Los zurcidos crean tensiones, debilitan las partes en mejor estado, llegando a originar roturas; la acidez de los soportes y adhesivos utilizados deterioran las fibras, restandoles flexibilidad. Con el paso del tiempo, algunos adhesivos son prácticamente irreversibles.

El tratamiento de lavado permite devolver a los tejidos parte de su carácter original, recuperando propiedades físicas como la flexibilidad, la elasticidad, el redescubrimiento del color, el brillo, volumen, etc ...

Textile panel with floral and abstract motifs.

Information card for the mannequins.

Information card for the mannequins.

Information card for the square textile panel.

Information card for the square textile panel.

Restauració · Restauración

Abans de prendre qualsevol decisió cal conèixer la naturalesa de l'objecte doncs per a la realització d'un rentat cal tenir present factors com l'estabilitat i la solidesa dels colorants, la resistència de les fibres, el grau de brutícia i la seva naturalesa, les dimensions de la peça i la seva forma.

Abans de realitzar qualsevol tipus d'intervenció és bàsic que el restaurador faci els exàmens preliminars, com el test dels colorants i la protecció de les peces, si fos necessari. Es tracta d'una mesura temporal durant la neteja.

Pel rentat de materials tèxtils l'aigua desionitzada és l'element més tradicional i habitualment utilitzat per la seva eficàcia i innocuïtat.

En la neteja, la utilització de disolvents orgànics i d'altres agents químics es restringeix a casos molt puntuals, com per a l'eliminació de coles i greixos.

Després del tractament de neteja, amb la peça en estat humit, podem alinear els fils d'ordit i trama i corregir les deformacions, en la mesura del possible. Es tracta d'una intervenció fonamental per a la futura conservació, ja que un plec marcat, amb el pas del temps pot originar un estrip.

També és important per comprendre millor el disseny, els motius, la forma i tenir una lectura més correcta del teixit històric. Durant aquest procés s'evitarà qualsevol font de tipus calòric, pot ésser molt perjudicial per a les fibres, ja que pot ocasionar una brusca deshidratació.

Les deformacions, plecs marcats i arrugues també poden ser corregides amb vapor, aplicat de manera puntual. Aquesta intervenció cal no efectuar-la sobre teixits que no estiguin nets, ja que la brutícia passaria cap a l'interior dels fils.

Es realitza una consolidació del teixit quan aquest presenta un estat molt delicat i li manca resistència.

Antes de tomar cualquier decisión ha de conocerse la naturaleza del objeto pues para la realización de un lavado hay que tener en cuenta factores como la estabilidad y solidez de los colorantes, la resistencia de las fibras, el grado de suciedad y su naturaleza, las dimensiones de la pieza y su forma.

Antes de realizar cualquier tipo de intervención es básico que el restaurador realice los exámenes preliminares, como el test de los colorantes y la protección de las piezas, si fuera necesario. Se trata de una medida temporal durante el lavado.

Para el lavado de materiales textiles, el agua desionizada es el elemento más tradicional y comúnmente utilizado por su eficacia y por su inocuidad.

En la limpieza, la utilización de disolventes orgánicos y de otros agentes químicos, se restringe a casos puntuales, como para la eliminación de colas y grasas.

Después del tratamiento de lavado, con la pieza en estado húmedo, podemos alinear los hilos de urdimbre y trama y corregir las deformaciones. Se trata de una intervención fundamental para la futura conservación, ya que un pliegue marcado, con el paso del tiempo puede originar una rotura.

También es importante para comprender mejor el diseño, los motivos, la forma y tener una lectura más correcta del tejido histórico. Durante este proceso se evitará cualquier fuente de tipo calórico, por ser muy perjudicial para las fibras, pudiendo ocasionarles una brusca deshidratación.

Las deformaciones, pliegues marcados y arrugas también pueden ser corregidas con vapor, aplicado de manera puntual. Esta intervención no debe efectuarse en tejidos que no estén limpios, ya que la suciedad pasaría al interior de los hilos.

Se realiza una consolidación del tejido cuando éste presenta un estado muy delicado y carece de resistencia.

Restauració · Restauración

Per aquest motiu es dota el teixit històric d'un nou suport, que respectarà en tot moment la integritat de l'original. Consisteix a col·locar pel dors de la peça a tractar, un nou teixit de naturalesa semblant.

La unió es du a terme mitjançant un cosit, totalment reversible. Les zones amb pèrdua de materia original no es refan.

En els teixits on no és aconsellable la utilització del cosit, la consolidació es realitza pel revers de la peça, amb un teixit de suport que el cobrirà totalment i pel dret es protegirà amb un teixit de seda, quasi transparent, anomenat crepelina. La unió es farà mitjançant punts de fixació realitzats en zones que no afectin el teixit original; aquest tipus de consolidació s'utilitza en les peces de tres dimensions.

Quan un teixit presenta molt mal estat i no és factible cap tipus de cosit, es consolida col·locant-lo sobre un suport rígid i protegint-lo amb vidre.

Els suports de tela i els fils utilitzats en la consolidació es tenyeixen amb colorants químics, utilitzats en la indústria tèxtil, amb el color adient per crear una reintegració visual i estètica en les zones amb llacunes i estrips del teixit original.

Els materials utilitzats han de donar-nos la màxima satisfacció estètica i assegurar la futura estabilitat, sense riscos de reaccions adverses, físiques o químiques.

Per a la futura conservació dels materials tèxtils, hem d'evitar que es desestabilitzin controlant la incidència de la llum, la temperatura, la humitat i evitar la presència de pols i brutícia al voltant d'aquestes, així com la seva incorrecta manipulació.

Els teixits poden ser peces de gran bellesa, tenir un valor sentimental, ser de gran interès històric i además formar part de la nostra herència cultural. Per aquests motius és important que els preservem per a les futures generacions, tot i que som conscients que el pas del temps és irreversible.

Para ello se dota al tejido histórico de un nuevo soporte, que respetará en todo momento la integridad del original. Consiste en colocar por el reverso de la pieza a tratar, un nuevo tejido de naturaleza parecida.

La unión se realiza por medio de un cosido, totalmente reversible. Las zonas con pérdida de materia original no se rehacen.

En los tejidos donde no es aconsejable la utilización del cosido, la consolidación se realiza por el reverso de la pieza, con un tejido de soporte que lo cubrirá totalmente y por el derecho se protegerá con uno de seda, casi transparente, denominado crepelina. La unión será por medio de puntos de fijación realizados en zonas que no afecten al tejido original; esta consolidación se utiliza en las piezas de tres dimensiones.

Si un tejido está en muy mal estado y no es factible ningún tipo de cosido, se consolida colocándolo sobre un soporte rígido y protegiéndolo con cristal.

Los soportes de tela y los hilos empleados en la consolidación, se tiñen con colorantes químicos, y se logra el color adecuado para crear una reintegración visual y estética en las zonas con lagunas y rotos del tejido original. Los materiales utilizados deben darnos la máxima satisfacción estética y asegurar la futura estabilidad, sin riesgo de reacciones adversas, físicas o químicas.

Para la futura conservación de las piezas, tenemos que evitar que se desestabilicen controlando la incidencia de la luz, temperatura, humedad y evitar la presencia de polvo y suciedad en el entorno de éstas, así como su incorrecta manipulación.

Los tejidos pueden ser piezas de gran belleza, tener un valor sentimental, ser de gran interés histórico y además formar parte de nuestra herencia cultural. Por estos motivos es importante que los preservemos para futuras generaciones, aunque somos conscientes que el paso del tiempo es irreversible.